

IV. výroční zpráva

komise pro vystěhovalectví a kolonisaci (za rok 1929).

Rok 1929, čtvrtý rok trvání komise, znamená celkové zakončení teoretického studia vystěhovaleckého problému a začátek činnosti, která má výsledky tohoto teoretického studia prakticky zhodnotiti. Během dosavadního jednání získala komise dostatečný přehled jak o organizaci vystěhovalecké péče v zemích vystěhovaleckých i přistěhovaleckých, tak i o vyhlídkách pro československé vystěhovalce v cizině po stránce hospodářské, sociální, kulturní a národní, o situaci krajanů i vystěhovalců jiných národností v cizině, o mezinárodních problémech s vystěhovalectvím souvisících, o vystěhovalecké situaci v Československé republice i o významu vystěhovalectví pro národ a stát a o jeho důsledcích. Na sklonku roku začíná komise jednati o praktickém řešení problému, a to s obou hledisek, kterými se toto řešení musí bráti: s hlediska protiemigračního i s hlediska aktivní politiky vystěhovalecké. Činnost protiemigrační jest nutná jakožto korektiv vystěhovalecké horečky, která některé kraje zachvacuje, i jako protiváha vystěhovalecké propagandy a agitace, a je zároveň popudem k intensivnější hospodářské činnosti uvnitř státu, k uplatnění a rozvinutí všech hospodářských možností, které naše republika skýtá. Základní myšlenka vystěhovalecké politiky, která určuje směr činnosti komise od samého počátku, zůstává stejná: vystěhovalectví omeziti na míru nezbytně nutnou a pečovati o to, aby se naši lidé uplatňovali především u nás doma, kde mohou nalézt existenci často snáze a bezpečněji než v cizině, a kde zůstávají hospodářsky i kulturně součástí prostředí, národa a státu, jehož jsou členy. Proto komise věnovala zvláštní pozornost řešení vystěhovalecké otázky vnitřní kolonisací, zakládající se na československé pozemkové reformě. Vnitřní kolonisace je nejrationálnějším řešením vystěhovalecké otázky. Přídělu půdy v rámci pozemkové reformy se dostalo více než půl milionu rodin ze 45 proc. všech obcí ve státě. — Nicméně z půdy, pozemkovou reformou zabrané, nelze již nic rezervovati pro další příděl k účelům kolonisace. Jediný přírůstek zemědělské půdy, která by mohla sloužiti ke zmírnění vystěhovalectví, lze v budoucnosti očekávati od přídělu půdy státních statků a od kommasací a meliorací v celé republice. Poněvadž však vystěhovalectví máme a budeme míti, jako je mají všechny národy a státy, které jsou v podobné situaci jako naše republika, jest třeba také pozitivně a aktivně o tyto vystěhovalce pečovati, chrániti je a klásti základy k tomu, aby v cizině mohli skutečně nalézt tu existenci, kterou

tam hledají, a aby zároveň zůstávali v kulturním a hospodářském společenství s prostředím, ze kterého vyšli, a neznamenal pro vystěhovaleckou zemi jenom ztrátu. To znamená regulaci a organizaci vystěhovalectví naproti dosavadní roztržitosti. Ostatně samy poměry si takového řešení vynucují, poněvadž situace v přistěhovaleckých zemích se stává čím dále tím více nepříznivou pro jednotlivé vystěhovalce bez dostatečných zkušeností a kapitálu a skýtá vyhlídky spíše jen skupinám vystěhovalců, dobře organizovaným a vybaveným kapitálem.

Ve složení komise nastaly některé změny. Dosavadní zástupce ministerstva školství odb. rada J. Inderka zemřel a jeho nástupcem byl jmenován prof. dr. Pižl. Dále přestal býti členem komise za ministerstvo obchodu odb. rada dr. Horáček, který byl jmenován mimořádným profesorem Karlovy university v Praze. Na jeho místo nastoupil odb. přednosta ministerstva obchodu dr. Kusý-Důbrav. Mimo to se stali nově členy komise vrchní rada politické správy dr. Pudlač jako delegát Zemského úřadu v Bratislavě, vrchní ministerský komisař dr. Hýža z ministerstva obchodu a vrchní ministerský komisař Režný z ministerstva zahraničních věcí. Jedná se také o zastoupení ředitelství státních lesů a statků, jehož součinnosti bude třeba při provádění protiemigračního plánu komise s hlediska zemědělského. Do předsednictva komise byli opět zvoleni dosavadní členové, to jest úřadujícím místopředsedou min. rada dr. A. Boháč ze Státního úřadu statistického, druhým místopředsedou min. rada dr. Starch z ministerstva zahraničních věcí, tajemníkem odb. rada Dr. Zavřel z ministerstva sociální péče a zapisovatelem min. komisař dr. Žilka z ministerstva sociální péče. Ze samostatných výborů pracoval v tomto roce výbor protiemigrační a výbor pro vypracování příručky pro vystěhovalecké poradce. Někteří členové komise jsou zároveň členy meziministerské komise pro otázky kolonisační, zřízené u Státního úřadu pozemkového, s níž komise udržuje styky, jakož i »Úvěrové akce« pro podporu československých vystěhovalců v Rusku. Tajemník komise se zúčastnil spolu s bývalým úřadujícím místopředsedou komise, nyní generálním konsulem Československé republiky ve Vídni dr. A. Sumem a s ředitelem dr. Krakešem ženevského zasedání mezinárodního výboru Mezinárodní péče o vystěhovalce, jejíž předsedkyně také o činnosti komise referovala. Člen komise vrch. rada politické správy dr. Pudlač se účastnil v zastoupení komise ankety o hedvábnictví, svolané při příležitosti Dunajských veletrhů v Bratislavě. Schůzí konala komise v roce 1929 celkem 9.

Předmětem jednání komise byly především různé aktuální otázky, které se během roku vyskytly. Z těchto otázek zde uvádíme:

Omezující předpisy Spojených států severoamerických a zejména lékařské prohlídky vystěhovalců a zkoušky inteligence

na americkém generálním konsulátě v Praze. Zkoušky tyto nejsou přizpůsobeny mentalitě československého obyvatelstva a rozhodnutí amerických úředníků mívají někdy dalekosáhlé následky a vyvolávají rozdělení rodin i jiné sociální závady. Komise tuto otázku studuje a sleduje také zásadní stanovisko amerických činitelů k československému přistěhovalectví.

Komisi bylo referováno o situaci reemigrantů na Slovensku. Ve mnoha případech se ocítají reemigranti brzy po svém návratu znovu ve stejných poměrech, v jakých byli před vystěhováním, a často upadají hospodářsky i morálně. Komise sleduje tuto otázku a hledá cesty k jejímu příznivému vyřešení.

Situace sezonního i jiného dělnictva zemědělského, najímaného na práce v zemědělství, v dolech i v průmyslových podnicích ve Francii, v Belgii, v Německu, v Rakousku, jakož i v Tunisu byla několikrátě předmětem jednání komise. V Belgii bylo umístěno na 2000 horníků a pomocných dělníků prostřednictvím veřejných úřadů pro zprostředkování práce. Jejich situace jest celkem dobrá, skoro lepší než ve Francii. Pro stavební práce v Tunisu bylo najato na jeden rok asi 500 stavebních odborníků a dělníků. Komise jednala také o ochraně zemědělského dělnictva československého, pracujícího v Německu, za event. spolupráce příslušných úřadů polských. Také bylo jednáno o péči o vracející se sezonní dělníky, a to jak s hlediska jejich evidence a kontroly na hranicích, tak i s hlediska sociálního. Pracovní a výdělkové poměry tohoto dělnictva v cizině budou i nadále předmětem jednání komise. Bylo uvažováno o zřízení sociálního inspektora — lékaře, který by tyto dělníky navštěvoval, byl jim nápomocen radou i skutkem a byl zároveň odborným poradcem československých úřadů, jakož i o zachycení efektu vystěhovalectví těchto dělníků a o srovnání poměrů v jednotlivých cizích zemích, kam českoslovenští dělníci odcházejí. Tomu má napomáhati také informační služba samotných dělníků, která má být organizována. Také zastupitelské úřady v cizině mají ve věci spolupracovati více než dosud.

O umisťování československých volentérů ve Francii jednalo v tomto roce ministerstvo sociální péče s francouzským ministerstvem práce.

V Jugoslavii je velká poptávka po geometrech pro katastrální práce. Komise jednala o možnosti opatřiti tyto geometry v Československu anebo o zřízení kursu při Vysokém učení technickém v Praze pro jejich výcvik.

Ve státní vystěhovalecké stanici v Libni zřídila ústřední banka českých spořitelén směnárnu, pracující pod úředním dozorem, která usnadňuje vystěhovalcům směnu a poukazování peněz do ciziny za výhodných podmínek.

Komisi bylo referováno o remitencích vystěhovalců: Finanční efekt vystěhovalectví je podle statistik a odhadů aktivní, a to

značnou částkou. Pasivní položka vystěhovalectví činila v letech 1925—28 postupně 90, 93, 107 a 82 milionů Kč, aktivní položka 462, 449, 552 a 608 milionů Kč, z čehož vyplývá celkové plus 372, 356, 445 a 526 milionů Kč v těchto letech. V roce 1928 tvořily aktivní položku vystěhovalectví bankovní poukazy částku 464, poštovní poukázky částkou 73, zásilky zjištěné paroplavebními společnostmi částkou 59 a zastupitelskými úřady částkou 13, balíky a dopisy z ciziny částkou 11, a aktiva, odhadnutá podle počtu reemigrantů, částkou 8 milionů Kč.

Nepříznivé zprávy, přicházející ze sovětského Ruska a z polské Volyně o situaci československých kolonistů tam usedlých, byly předmětem jednání komise. Bylo uvažováno o opatření, jak umožniti zejména kolonistům v Rusku přechkání nynější krise a jak pomoci kolonistům v polské Volyni, kteří trpí poklesem cen chmelu, hospodářskou krizí a těžkými podmínkami úvěrními, které jsou v Polsku obvyklé. Komise se znovu zabývala otázkou zřízení zemědělských, resp. vystěhovaleckých attachés, a to aspoň v některých nejdůležitějších zemích přistěhovaleckých, jako v Rusku, v Kanadě a v Argentině.

Otázka vystěhovalecké literatury a odborných časopisů pro otázky vystěhovalecké a krajanské byla předmětem pozornosti komise v tomto roku. Především šlo o informování všech pracovníků, jak v úřadech, tak i v dobrovolných organizacích, kteří přicházejí ve styk s vystěhovanci a jsou povoláni, aby působili na vystěhovalecké hnutí v Československu. Pro ně hlavně jest určena »Příručka pro vystěhovalecké poradce«, která byla vypracována z podnětu komise a vydána koncem roku péčí Československého ústavu zahraničního. Šestičlenný přípravný výbor komise, určený pro organizaci přípravných prací, stanovil program příručky, přidělil referáty jednotlivým členům komise, určil redaktora a schválil konečné znění příručky. Příručka vyšla ve slovenském znění a obsahuje cenné praktické informace a pokyny pro úřady, sociální pracovníky i vystěhovance.

Otázka odborných časopisů vystěhovaleckých stala se aktuální ke konci roku. Dosavadní časopisy »Československá emigrace«, orgán to Emigračního a kolonisačního ústavu MAP., zabývající se otázkami vystěhovaleckými, a »Naše zahraničí«, orgán Národní rady československé, zabývající se otázkami krajanskými, byly koncem roku 1929 sloučeny v jeden časopis s názvem »Naše zahraničí«. Spojené časopisy »Československá emigrace« a »Naše zahraničí«, který bude sledovati jak problémy vystěhovalecké, tak i problémy krajanské.

Úředním časopisem vystěhovaleckým jest »Vystěhovalecký zpravodaj«, věstník to ministerstva sociální péče, určený pro informaci úřadů pracujících ve věcech vystěhovaleckých, i pro potřebu sociálních pracovníků a dobrovolných organizací pro

péči o vystěhovalce. Z podnětu komise bylo zasílání »Vystěhovalce« zpravodaje rozšířeno na další účastněné úřady.

Předmětem úvah komise byla také otázka repatriace a s tím souvisejících otázek ošetrovacích nákladů a chudinských podpor za nemajetné cizince. Otázka tato není dosud dostatečně upravena. Jenom s Německem byla obnovena dohoda eisenaušská o ošetrování nemocných a o pohřbívání zemřelých a r. 1925 byla uzavřena s Bulharskem smlouva o vzájemném bezplatném ošetrování nemocných. Jedná se o smlouvy s Argentinou, s Belgií, s Dánskem, s Francií, s Itálií, s Jugoslavií, s Polskem, s Rakouskem a s Rumunskem.

Také vnitrostátní ochrana nevyhovuje. V zemích českých je upravena jenom otázka úhrady nákladů za ošetrování cizinců ve veřejných nemocnicích, v porodnicích a v ústavech pro choromyslné, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi platí stát náklady za ošetrování cizinců i mimo nemocnice, jakož i náklady ošetrování našich lidí v cizině i náklady repatriací. Připravuje se zákon o úhradě nedobytných výdajů za léčení ve veřejných nemocnicích. Není dosud upravena otázka úhrady chudinských podpor cizincům u nás a našim příslušníkům v cizině. Je však třeba pomáhati repatriantům také v těch případech, na které dosud není pamatováno, zejména když jsou již ve vlasti a pod. Uvažuje se o zřízení samostatné instituce pro péči o repatrianty na místě dosavadního výboru při společnosti Československého Červeného kříže. Sociální péči o repatrianty bude třeba rozšířiti také na péči hospodářskou. Zvláštní úpravy zasluhuje repatriace sezonního dělnictva, vracejícího se po skončení prací z ciziny.

Problémů a návrhů kolonizačních, které se dostaly během roku před forum komise, byla velká řada:

Vláda brasílského státu Paraná se zajímá o československé kolonisty a je ochotna přiděliti jim vhodnou půdu v kraji u Guarapuavy. Věc se stane aktuální po vybudování železniční trati do zmíněného místa, která je již ve stavbě. Kraj se hodí pro pěstování pšenice a vláda státu by nenamítala nic proti založení kompaktní československé osady.

V Kanadě je v běhu jednání s oběma hlavními kolonizačními společnostmi Canadian Pacific i Canadian National Railway Companies. Příslušné jednání vede Československý ústav zahradniční. Také zde byl dán příslib přiděliti půdu pro založení kompaktní československé kolonie, čítající asi 200 rodin.

Kolonisaci v Paraguayi se chystají prováděti dva mezinárodní kolonizační syndikáty, z nichž jeden má zabezpečeno 40.000 ha pozemků u Villa Concepción. Jest zájem také o československé kolonisty a ve věci se vyjednává mezi zástupci vlády paraguayské a příslušnými činiteli československými.

Francouzové by rádi kolonisovali své kolonie v Severní

Africe a zajímají se při tom také o Českoslováky. Byl podán návrh na zřízení francouzsko-československé kolonizační společnosti. O věci se dále jedná.

Companie Franco-Malgache d'Entreprises hodlá kolonizovat své pozemky v severozápadním Madagaskaru a zajímala se též o československé kolonisty. Kraj se však z důvodů klimatických pro československou kolonizaci nehodí.

V Equadoru působí dr. Vohnout, který se zabývá myšlenkou usazovat v této zemi československé kolonisty. Mimo to se snaží umístiti ve službách equadorské vlády československé odborníky (zvěrolékaře a agronomy).

Také z Peru přišla zpráva o možnosti československé kolonizace od krajana E. Daublebského, který tam zakoupil pozemky nedaleko Oxapampy.

Ze soukromé iniciativy hospodářských kruhů československých se uvažuje o získání koncese v Habeši, na níž má být pěstováno obilí a ovoce, později káva a bavlna. Podnik má mít úkoly hlavně obchodní, vedle toho však též vystěhovalecké. Uvažuje se o vyslání komise do Habeše, která by prozkoumala tamní poměry a podmínky pro uskutečnění věci.

Vedle projednávání těchto konkrétních projektů kolonizačních sledovala komise kolonizační snahy jiných národů a koloniální otázku s hlediska československého i mezinárodního.

Předmětem jednání komise byla též výstava československého zahraničí, kterou připravuje pro rok 1930 Československý ústav zahraniční za spolupráce ostatních organizací československých pro péči vystěhovaleckou a krajanskou a za účasti krajanů v zahraničí.

Od začátku r. 1929 pracuje Československý ústav zahraniční, založený z podnětu komise. O jeho činnosti byly komisi předkládány zprávy. Ústav má sídlo v Praze II., na Florenci číslo 5, a má vedle ředitele čtyři referenty, kromě kancelářských zaměstnanců. Ústav vydal provolání, určené krajanům v cizině i domácí veřejnosti a zaslal krajanským organizacím v cizině i zastupitelským úřadům programové prohlášení. Propagační činnost však postupuje velmi pomalu, nenachází dosud dosti porozumění. Nápravu vidí ústav v navazování osobních styků, v organisování návštěv, ve vydávání časopisu, v poskytování subvencí zahraničním organizacím krajanským a v propagaci myšlenky jednoty československého lidu doma i za hranicemi při zájezdech do ciziny a pod. Ústav vydává korespondenci o věcech vystěhovaleckých a krajanských pro domácí tisk a v poslední době také korespondenci pro krajanský tisk v cizině, informující o poměrech v Československu i o životě krajanů. Uvažuje také o vydávání samostatného časopisu pro krajany nebo aspoň o periodickém vydávání přílohy k nějakému již existujícím časopisu. Referenti ústavu se snaží získati

informace o životě a potřebách krajanů mimo jiné také zájezdy do ciziny. Ústav si opatřuje evidenci krajanů a je prostředníkem mezi nimi a mezi úřady, organizacemi a podniky československými. Zprostředkovává podle možnosti místa v cizině československým odborníkům, zejména obstarává pro paroplavební společnosti československé hudebníky. V otázkách kolonisačních si opatřuje evidenci kolonisačních možností pro československé vystěhovalce v cizině a snaží se vybudovati organizaci, na základě které by se dala prováděti úspěšná a podle možnosti hromadná československá kolonisace v cizině. V tomto směru jedná zejména s krajany a s organizacemi kanadskými, dále s francouzskými činiteli o utvoření československo-francouzské kolonisační společnosti pro Francouzskou Severní a Západní Afriku a má v evidenci snahy o koloniaci ve Francii, v Peru, v Equadoru, v Paraguayi, v Habeši atd.

Hlavní zájem komise byl však obrácen k poměrům na Slovensku. Na Slovensku je totiž vystěhovalcké hnutí několikrát silnější než v zemích historických a není téměř vesnice, odkud by nebylo aspoň několik osob v cizině, hlavně v Americe. Vystěhovalcká horečka zachvacuje velký počet osob a jen přísné omezovací předpisy Spojených států severoamerických brání tomu, aby vystěhovalcké hnutí nenabylo větších rozměrů. Podobné poměry jsou i na Podkarpatské Rusi. Příčiny toho jsou několikere. Komise se zabývala hlavně situací zemědělského obyvatelstva slovenského, zejména zemědělského proletariátu.

Poměry tyto jsou do značné míry dědictvím dřívějšího feudálního režimu maďarského. Předválečné Maďarsko nebránilo zproletarisování slovenského zemědělského lidu, poněvadž tito drobní zemědělci dodávali pracovní síly, potřebné na latifundiích a zemanských statcích. Aby však získala důvěru tohoto proletariátu, snažila se maďarská vláda zajistiti mu nikoliv možnost samostatné existence zemědělské, nýbrž možnost vedlejšího příjmu, zejména z hedvábnictví, včelařství, pěstování léčivých bylin, tabáku atd. Tento stav proletarisace zemědělského obyvatelstva slovenského trvá dosud i po provedení pozemkové reformy.

Cesta k nápravě vede několika směry. Komise se zabývala hlavně možností opatřiti drobnému zemědělskému obyvatelstvu slovenskému vedlejší zdroj výživy specialisací zemědělské výroby a zavedením těch odvětví zemědělských, která se dají provozovati intensivně a přinášejí větší výtěžek než hospodaření, jak je dnes na Slovensku obvyklé, mimo to též úpravou dědických poměrů v zemědělství a dalšími opatřeními s tím souvisícími.

Zlepšení situace slovenského zemědělství je možno očekávati od provádění meliorací a kommasací, od zavádění intensivních metod hospodářských, mlékaření, intensivního dobytčářství, pěstování drůbeže a králíků, produkce tabáku, a podle názoru slo-

venských činitelů zejména od podpory a účelné organizace chovu bource morušového. Hedvábnictví bylo před válkou na Slovensku mnohem více rozšířeno než dnes. Podle dřívějších uher-ských zákonů musili velkostatkáři vysazovati moruše podle svých polních cest a listí z těchto stromů bylo k dispozici drobnému oby- vatelstvu. Hedvábnictví bylo dobře organizováno, v Uhrách bylo šest továren a centrála v Sekszardě. Po převratě však centrála i továrny zůstaly v Maďarsku nebo v Jugoslavii a nastal velký pokles hedvábnictví. Teprve nyní se situace poněkud lepší. Mi- nisterstvo zemědělství se snaží o zvelebení hedvábnictví na Slo- vensku, hedvábnický ústav v Hradci Králové přiděluje zdarma vajíčka bource a sazenice morušové. Akciová společnost hedváb- nického průmyslu na Slovensku dostala na 10 let monopol na výkup zámoťků. Aby však vývoj hedvábnictví byl zabezpečen a urychlen, jest podle názoru slovenských činitelů zapotřebí cen- tralisace a podpory vlády. Zejména jest třeba vybudovati stře- disko, odkud by věc byla organizována. Pro financování věci se žádá bezúročný úvěr v částce 15,000.000 Kč na 10 let. Komise upozornila příslušné úřady a organizace na důležitost pěstování bource morušového jakožto prostředku boje protiemigračního a doporučila studium a rychlé řešení věci z důvodů hospodářských i politických. Ministerstvo zemědělství věc sleduje a studuje za spolupráce zemědělských rad i jiných orgánů a připravuje anketu.

Další důležitou příčinou proletarisace slovenského zeměděl- ského obyvatelstva a jeho vystěhovalectví jsou dědic- k é p o - m ě r y na Slovensku. Kdežto v zemích českých je obvyklý sy- stém ten, že jenom jediný dědic převezme hospodářství a ostatní dostanou výbavu nebo věno, odcházejí na řemesla, do živností i do inteligentních povolání a rodiče odcházejí po sňatku mla- dého hospodáře na výměnek, na Slovensku jsou poměry docela jiné, vyvolané speciálními poměry slovenskými a tradicí. Země- dělské usedlosti se smějí bez omezení dělití a tak dochází k reál- němu i ideálnímu tříštění pozemkového majetku na části, vy- jadřované někdy až ve stotisícinách parcely. Často není rozdě- lení pozemku ani v pozemkových knihách zapsáno. Všichni dě- dicové zůstávají na statku, každý chce míti kus pole, ve kterém vidí hlavní oporu a zabezpečení své existence. Synové a dcery neodcházejí na řemeslo, do obchodů ani na studia, instituce vý- měnků je neznámá. Průmysl není dostatečně vyvinutý, aby mohl zaměstnati přebytečné zemědělské obyvatelstvo, hypoteční úvěr je drahý a malá hospodářství nestačí na větší věna pro ostatní sourozence. Důsledky toho jsou časté spory dědic- k é a špatné poměry sociální i mravní. Aby byla zjednána odpomoc, bylo by napřed třeba provésti kommasaci, zavésti nedělitelnost země- dělských usedlostí a zabezpečiti ostatním členům rodiny exi- stenci v jiných povoláních. Uskutečnění všeho toho naráží na četné obtíže, zejména na konservativnost obyvatelstva. Mimo to

by bylo třeba řešiti otázku, zda stačí stanoviti nedělitelnost jen pro střední usedlosti, jako jest tomu v Čechách, anebo také pro malé usedlosti a j. Poněvadž není dosti půdy pro všechno slovenské obyvatelstvo, jest třeba starati se o příležitost k jinému uplatnění. Otázky tyto sleduje a snaží se po stránce právní vyřešiti ministerstvo spravedlnosti v dohodě s ostatními příslušnými úřady a organisacemi.

S tím souvisí také otázka slovenských učňů. Jde o to, aby slovenský dorost byl vychováván na zdatné řemeslníky a obchodníky, kterých je na Slovensku, zejména v městech, citelný nedostatek. Tato myšlenka výchovy slovenského dorostu, a to v pokročilých zemích českých, byla sledována již před válkou. Po převratě se věci ujala zemská centrála práce v Praze. Slovenští učňové poznají v Čechách a na Moravě racionelní způsoby hospodaření a práce, a když se vrátí na Slovensko, mohou býti příkladem pro ostatní. Zároveň může tato akce přispěti ke sblížení obou větví národa, české a slovenské. U centrály v Praze bylo zřízeno učňovské oddělení pro Slovensko a Podkarpatskou Rus, které pracuje za pomoci okresních ústavů práce, slovenských úřadů práce, různých úřadů, korporací (Červeného kříže, státních výchovných ústavů, dorostového sboru pro Slovensko) i jednotlivců jako učitelů, farářů, notářů, obchodníků, slovenských instruktorů pro péči o mládež a pod. Výsledky dosud neodpovídají námaze. Akce naráží na nepochopení Slováků pro výhodu řemesel (některá řemesla jsou na Slovensku pokládána za nedůstojná), na nedůvěru k Čechům a někdy i na obtíže se zaměstnavateli, z nichž někteří nechtějí učně na celé zaopatření. Ze Slovenska však přicházejí většinou hoši zcela chudí. K tomu přistupuje nepatrný rozhled slovenských rodičů a jejich místní patriotism. Naproti tomu mají pro věc velké pochopení čeští živnostníci, kteří mnohdy přijímají učně na celé zaopatření, ano dávají jim i výbavu, ovšem ne ve všech oborech. Ve mnoha oborech může centrála umístiti slovenské a ruské hochy za výhodných podmínek, obvykle na 3—3½ roku na stravu a byt, někde na celé zaopatření, zahrnujíc v to i ošacení. Výbavu, potřebnou při nastoupení místa, dá někdy Červený kříž anebo okresní péče o mládež. Centrála sleduje situaci učňů i později, informuje se o mistrech, o tom, jak zacházejí s uční, kteří se mají mimo to hlásiti u okresních péčí o mládež. Mistři jsou většinou se slovenskými uční spokojeni, jenom si stěžují na malou úroveň jejich školního vzdělání. Centrála se stará také o zemědělské učně. Do konce roku 1928 umístita 2297 učňů na řemesla a mimo to v zemědělství 803 slovenských a ruských hochů a děvčat. Podobnou akci koná v poslední době i brněnská centrála. Je naděje, že aspoň část učňů, v zemích českých vyučených, se navrátí na Slovensko.

To všechno jsou však jenom některé složky činnosti protiemigrační, jak ji lze u nás prováděti. Nástin protiemigrační akce

s hlediska zemědělského, jak byl komisi předložen min. radou ing. Pavlem, obsahuje mnoho jiných návrhů, jak přispěti ke zmenšení vystěhovalectví postupným prováděním různých pozitivních opatření v oboru zemědělské produkce a získáváním nové půdy pro zemědělství, pokud je to možné, a to zejména ve východních částech republiky. K těmto opatřením rázu zemědělského musí přistoupiti další opatření, týkající se průmyslu i jiných odvětví činnosti, jakož i činnost informativní a výchovná, která by eliminovala vystěhovalectví zbytečné a nerozvážné. Všechny tyto zásahy se však nedají uskutečnit najednou, nýbrž jenom postupně a během dlouhé řady let účelnou a intenzivní spoluprací všech zúčastněných činitelů.

Důležitost a důsledky vystěhovalického problému v Československu vystupují během jednání komise stále více do popředí. Vystěhovalectví se stává problémem stále více aktuálním a naléhavým, který vyžaduje brzkého a pronikavého vyřešení jak s hlediska osob přímo na něm zúčastněných, tak i s hlediska celého národa a státu. Toto národní a státní hledisko vystupuje do popředí zvláště v Československu, odkud se na rozdíl od jiných zemí vystěhovaleckých stěhují příslušníci státního národa více než příslušníci národů menšinových. To je fakt, který by měl vyburcovati všechny naše činitele k spojenému úsilí a ke společné práci pro lepší budoucnost československého lidu doma i za hranicemi a který by měl vésti k těsnému semknutí obou větví národa, domácí i zahraniční. Pokud vystěhovalectví jest a bude u nás nutností, jest životním zájmem vystěhovalců i celého státu, aby se vystěhovalci z Československa usazovali podle možnosti pohromadě, v kompaktních osadách a na vhodných místech, neboť jenom tak budou moci zůstat i v hospodářském i duševním spojení s rodnou zemí a bude dána možnost vzájemného blahodárného působení jedné složky národa na druhou. Především ale jest třeba pracovati k tomu, aby československých vystěhovalců bylo co nejméně a za tím účelem usilovati o intenzivní využití všech přírodních zdrojů i duševních možností, které jsou skryty v československé půdě a v československém lidu. Tato práce bude míti daleko větší význam a přinese mnohem větší prospěch celému národu a státu, než mnohá jiná činnost, které se dnes věnuje daleko více zájmu i obětí.

Jako dodatek k této výroční zprávě připojujeme statistiku československého vystěhovalectví v posledních letech:

I. Cíle československého poválečného vystěhovalectví.

Evropa	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	celkem	
Francie . . .	5.457	5.957	12.525	7.279	6.564	987	2.700	39.269	(2)
Rakousko . . .	4.214	1.852	1.656	817	776	800	827	10.942	(6)
Německo . . .	5.208	750	1.085	2.565	1.572	5.581	4.732	19.495	(4)
Maďarsko . . .	894	4.144	1.785	1.077	380	395	178	8.855	(7)
Jugoslavie . . .	1.555	1.058	429	275	449	365	278	4.407	(8)
Rumunsko . . .	1.042	1.054	318	274	355	196	119	3.556	(10)
Polsko . . .	694	292	225	219	182	198	100	1.910	
S. S. S. R. . . .	212	519	451	1.615	947	347	277	4.366	(9)
Belgie . . .	98	128	97	58	81	110	405	977	
ostatní . . .	561	615	486	333	525	456	402	3.576	
Celkem . . .	17.935	16.369	19.057	14.510	11.627	7.435	10.018	96.949	
Zámořské země									
U. S. A. . . .	15.561	11.057	2.541	5.194	2.965	5.177	5.485	59.958	(1)
Kanada . . .	110	2.029	2.832	2.134	6.066	6.501	8.184	27.656	(3)
Stř. Amerika . . .	1	79	51	114	41	268	54	608	
Argentina . . .	457	4.952	1.065	1.747	2.716	4.426	2.958	18.501	(5)
Uruguay . . .	—	11	6	85	111	315	402	928	
Brasílie . . .	205	248	111	76	104	99	115	956	
ostat. Již. Amer.	2	—	14	6	35	42	58	157	
Asie a Afrika . . .	3	7	6	10	4	7	4	41	
Australie a Oceanie . . .	4	—	—	15	21	200	225	465	
Celkem . . .	14.345	18.545	6.626	7.579	12.065	14.855	15.461	89.048	
Úhrn evrop. a zám. vystěh.	52.278	34.712	25.683	21.889	25.690	22.266	25.459	185.997	

K tomuto trvalému vystěhovalectví jest třeba přičísti ještě sezonní hromadné vystěhovalectví zemědělské bez pasů, jehož přehled nám podává tento obraz.

Cíl	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	celkem
Rakousko . . .	7.725	7.965	10.137	12.585	13.251	15.820	14.422	79.903
Německo . . .	4.045	—	177	1.584	1.602	2.019	4.405	13.852
Jugoslavie . . .	1.855	—	—	—	—	—	—	1.855
Celkem . . .	15.625	7.965	10.314	14.169	14.853	15.839	18.827	95.590

P o z n.: Statistika evropského vystěhovalectví jest zpracována podle počtu vydaných vystěhovaleckých pasů, statistika vystěhovalectví zámořského podle výkazů paroplavebních společností o vystěhovalcích, převzatých k dopravě.

II. Povolání československých vystěhovalců v roce 1928 v kombinaci s cílem cesty.

	Zemědělství	Průmysl a živnosti	Živn. obchod a doprava	Veř. služba a svob. pov.	Ostatní
Evropa	1995	4957	514	92	2660
Francie	1256	567	20	7	850
Rakousko	273	258	38	7	251
Německo	271	5224	200	18	1019
Maďarsko	25	70	2	9	72
Jugoslavie	51	148	6	29	19
Rumunsko	18	75	2	5	19
Polsko	5	49	5	7	54
SSSR.	37	166	7	1	66
Belgie	36	238	18	—	113
ostatní Evropa	23	162	16	9	192
zámorské země	10.708	1078	135	75	2526
U. S. A.	1078	218	45	47	1191
Kanada	7601	70	6	1	741
Střední Amerika . . .	37	9	9	2	9
Argentina	1609	607	50	8	518
Uruguay	150	35	—	—	22
Brasílie	27	58	11	10	19
Ost. Již. Amerika . . .	22	31	11	3	3
Asie a Afrika	4	10	1	4	3
Australie a Oceanie . .	180	62	4	—	19

III. Povolání vystěhovalců v kombinaci se zemí posledního bydliště (v roce 1928).

Třídy povolání	Čechy	Morava	Slezsko	Slovensko	Podk. Rus
zemědělství a lesnictví . .	538	885	110	9579	1591
průmysl a živnosti	2924	699	762	1487	163
obchod a doprava	188	36	135	78	12
veř. služba a svob. povol. .	95	15	12	23	22
ostatní povolání	1703	463	145	2377	498
celkem	5448	2098	1164	13544	2286

Z této tabulky jest také mimo jiné viděti rozdíl mezi vystěhovalcstvím ze zemí českých a vystěhovalcstvím ze Slovenska a Podkarpatské Rusi. Vystěhovalcství z těchto dvou zemí posléze jmenovaných jest několikrát větší než vystěhovalcství ze zemí historických.

IV. Rozdělení čs. vystěhovalců podle národnosti v roce 1928.

Národnost	Celkový počet vydaných vystěho- valeckých pasů	Zámořské vystěho- valectví podle výkazů společnosti
československá	15.710	12.269
ruská	2.712	1.596
německá	4.119	642
maďarská	1.442	506
polská	260	24
židovská	267	150
jiná	50	4
cizozemci	—	269

V roce 1929 byly komisi předloženy tyto písemné referáty:

Min. rada ing. P a v e l: Pěstování bource morušového jako jeden z prostředků ke zvýšení rentability zemědělství maloro-
níků a tím ke zmenšení emigrace.

Vrch. odb. rada dr. Č e r n o c k ý: Repatriace československých
příslušníků z ciziny.

Vrch. odb. rada dr. R o s e n k r a n z: Zpráva o zprostředko-
vání práce učňům ze Slovenska a z Podk. Rusi v živnostech
řemeslných a obchodních a v zemědělství.

Min. rada dr. M r š t i n a: Referát o úpravě dědického práva
selského na Slovensku.

Frant. H a v l í č e k: Kanada s hlediska československého při-
stěhovalectví.

Dr. J o s e f K r a k e š: Zpráva o činnosti československé od-
bočky Mezinárodní péče o vystěhovalce, Československý vystěho-
valecký problém s mezinárodního hlediska.

Dr. J a n Ž i l k a: Výroční zpráva komise.